

उपाययोजना

सध्याच्या परिस्थितीत सुरक्षित गर्भपात सेवा सशक्त करणे

चाळीस वर्षांपेक्षाही जास्त काळापूर्वी भारताने तुलनेने शिथिल असा गर्भपात कायदा अंमलात आणला परंतु आजही लाखो स्त्रिया अप्रशिक्षित डॉक्टरांकडे दरवर्षी गर्भपात सेवांसाठी जातात. सुमारे ४६.०० भारतीय स्त्रियांचा वार्षिक स्तरावर गर्भपाताशी संबंधित कारणांमुळे मृत्यू होतो. याचाच अर्थ दर दोन तासांना

असुरक्षित गर्भपातामुळे एका महिलेचा मृत्यू होतो. या प्रश्नाला अनेक घटक कारणीभूत आहेत. भारतातील प्रशिक्षित सेवा पुरवठादारांची संख्या मर्यादित आहे. प्रशिक्षणासाठी, प्रमाणपत्र तसेच इतर प्रक्रियांसाठी प्रशासकीय गरजांमुळे नीट सेवा मिळत नाही. गर्भपात कायदेशीर आहे आणि सुरक्षित सेवा उपलब्ध आहेत याबाबत समाजात खूप कमी जागृती आहे.

सध्याच्या परिस्थितीत सुरक्षित गर्भपात सेवा सशक्त करणे

काही ठराविक कारणांमुळे सध्याच्या कायद्यामध्ये गर्भपात करण्यास परवानगी देण्यात आली आहे. स्त्रियांना सुरक्षित गर्भपात सेवा मिळवून देण्यासाठी सर्वसमावेशक गर्भपात सेवा प्रशिक्षण आणि त्या संबंधित मार्गदर्शक तत्वांचा जास्तीत जास्त प्रचार करणे गरजेचे आहे. तसेच पुरवठादार प्रशिक्षित असणे आणि सुविधांची सर्व पातळ्यांवर उपलब्धता, साधने आणि औषधांची उपलब्धता असणे याची खात्री करून घेणे. सुरक्षित गर्भपात सेवांची कायदेशीरता आणि उपलब्धता यांच्याबाबत जनजागरूकता निर्माण करण्यासाठी उपक्रम हाती घेतले जावेत आणि एमटीपी कायद्यामध्ये नोंदवल्याप्रमाणे सुरक्षित गर्भपातासाठी खाजगी सुविधांच्या प्रमाणपत्रासाठी जिल्हास्तरीय समित्यांची आवश्यकता आहे.

कायदेशीर गर्भपात करणाऱ्या डॉक्टरांची संख्या विस्तारित करणे

मेडिकल टर्मिनेशन ऑफ प्रेग्नन्सी ॲक्ट (एमटीपी)द्वारे सध्या केवळ प्रसूतीतज्ज्ञ आणि एमबीबीएस डॉक्टर्स ज्यांनी आवश्यक प्रशिक्षण घेतले आहे त्यांनाच गर्भपात सेवा देण्याची परवानगी आहे. कायद्यामध्ये सुधारणा करून गर्भपात करणाऱ्या डॉक्टरांची संख्या मोठ्या प्रमाणावर वाढवण्यात येऊ शकते. त्यात युनानी, आयुर्वेद आणि होमिओपॅथी अशा पदव्या असलेल्या डॉक्टरांनाही गर्भपात सेवा देण्याची परवानगी दिली जाऊ शकते. गर्भपातासाठी वैद्यकीय आणि सर्जिकल पद्धती यांच्यामध्ये फरक केल्यामुळेही जास्तीत जास्त डॉक्टरांना योग्य प्रशिक्षण मिळू शकेल.

गर्भपातासाठी कमाल गर्भावस्था मर्यादा वाढवणे

गर्भाशी संबंधित मोठ्या गुंतागुंती असल्याचे निदान जेथे होते तिथे एमटीपी कायद्यामध्ये सुधारणा करून उशिरा गर्भपात करण्याची परवानगी देणे आवश्यक आहे. उदा. गर्भावस्थेच्या २० आठवड्यांनंतर. अलीकडील वर्षांमध्ये तांत्रिक आणि वैद्यकीय सुधारणांमुळे उशिरा गर्भपात कधीही नव्हते इतके सुरक्षित झाले आहेत.

भारतातील असुरक्षित गर्भपातामुळे होणारे मृत्यू टाळण्यासाठी काही तात्काळ मार्ग आहेत

एमटीपी कायदा सर्वसमावेशक आणि स्पष्ट करणे

कायद्यांतर्गत व्याख्यांबाबत काही छोट्या बदलांशिवाय आणखी एका प्रश्नाबाबत विचार करणे आवश्यक आहे. एमटीपी प्रक्रियेअंतर्गत गर्भपातासाठी केवळ स्त्रीची परवानगी आवश्यक असल्याचे नीट स्पष्ट करायला हवे. त्यामुळे स्त्रीच्या नवऱ्याचीही परवानगी आवश्यक असल्याची डॉक्टरांची सक्ती तशी कायम राहणार नाही.

कायदेशीर गर्भपात सेवा सहज उपलब्ध होण्यासाठी सुधारणा

सध्याच्या कायदानुसार पहिल्या तिमाहीतील गर्भपातासाठी स्त्रीने एका डॉक्टरचा सल्ला घेणे आणि दुसऱ्या तिमाहीतील गर्भपातासाठी दोन डॉक्टरांचा सल्ला घेणे आवश्यक आहे. हे विशेषतः ग्रामीण भागांमध्ये राहणाऱ्या स्त्रीसाठी कठीण आहे. तेथे खूप कमी प्रमाणात डॉक्टर उपलब्ध होतात. एमटीपी कायद्यात सुधारणा करून पहिल्या आणि दुसऱ्या तिमाहीतील गर्भपाताची आवश्यकता कमी करणे आणि सुलभता आणणे यांच्यामुळे स्त्रियांना सेवा सहज उपलब्ध होतील. याशिवाय अविवाहित स्त्रीसाठी गर्भनिरोधक असफलतेची अट शिथिल केल्यामुळे गर्भपाताची सेवा सहज उपलब्ध होईल.

गर्भपात कायदेशीर आहे आणि सुरक्षित सेवा उपलब्ध आहेत याबाबत समाजातील जागरूकता वाढवणे

सरकारने निधी दिलेल्या प्रयत्नांद्वारे गर्भपाताबाबत प्रसारमाध्यमांमधून जाणीव जागृती निर्माण करणे. याशिवाय भिक्तीचित्रे, पथनाट्ये, वैयक्तिक संवाद साधने ज्यात आरोग्य केंद्रांमध्ये शैक्षणिक साधनांचे वितरण आणि संवाद पद्धतींचा समावेश करता येईल. झारखंड आणि मध्य प्रदेशमधील अभ्यासातून हे दिसून आले आहे की, स्त्री आणि पुरुषांमध्ये गर्भपाताची कायदेशीरता झारखंडमध्ये केवळ २० टक्के होती आणि मध्य प्रदेशमध्ये १२ टक्के होती. तथापी २० आठवड्यांमध्ये गर्भपात कायदेशीर असल्याबाबतची माहिती झारखंडमध्ये केवळ ०.३ टक्के होती तर मध्य प्रदेशात २ टक्के होती. राष्ट्रीय आणि राज्य स्तरावर गर्भपाताची कायदेशीरता आणि उपलब्धता यांच्याबाबत सार्वजनिक जनजागृती मोहिमांची आवश्यकता असून त्यातून देशातील स्त्री-पुरुषांमधील ज्ञान वाढवण्याची आवश्यकता आहे.